

Vergaderjaar 1984–1985

18973

Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en enkele andere wetten, inzake de ontzetting van het kiesrecht

Nr. 5

MEMORIE VAN TOELICHTING

ALGEMEEN

Artikel 54 van de herziene Grondwet noopt tot een aanpassing van een aantal wettelijke bepalingen aan de nieuwe, in het tweede lid van dit artikel vervatte regels inzake de ontzetting van het kiesrecht. In de toelichting op het gelijktijdig met dit ontwerp, onder eerste verantwoordelijkheid van de tweede ondergetekende ingediende wetsontwerp inzake «wijziging van de bepalingen in de Kieswet, de gemeentewet en de Provinciewet betreffende de uitsluiting van het kiesrecht alsmede regeling van de uitoefening van het kiesrecht door hen aan wie rechtmatig hun vrijheid is ontnomen», wordt ingegaan op de ontstaansgeschiedenis van artikel 54, tweede lid, Grondwet en op de discussie die naar aanleiding van de vaststelling daarvan tussen regering en de Tweede Kamer plaats vond. In die discussie werd toegezegd om tot een meer fundamentele heroverweging over te gaan van de wettelijke mogelijkheden tot ontzetting van kiesrecht dan waartoe artikel 54, tweede lid, Grondwet strikt genomen aanleiding zou geven. Het onderhavige wetsontwerp is vrucht van deze heroverweging.

Ontzetting van het kiesrecht is thans mogelijk op grond van het Wetboek van Strafrecht, de Wet op de economische delicten, het Wetboek van Militair Strafrecht, het Besluit Buitengewoon Strafrecht (Besluit van 22 december 1943; Stb. D 61), en het Tribunaalbesluit (Besluit van 17 september 1944; Stb. E 101).

Ingevolge artikel 28, eerste lid, van het Wetboek van Strafrecht is ontzetting van het actieve en passieve kiesrecht een bijkomende straf, die kan worden opgelegd bij veroordeling ter zake van een strafbaar feit, met betrekking tot hetwelk deze mogelijkheid uitdrukkelijk is voorzien. Voor een groot aantal strafbare feiten is dit het geval, variërend van aanslagen tegen de staat en het staatshoofd tot bigamie.

De in het Wetboek van Strafrecht gevolgde systematiek sluit aan bij die het bepaalde in artikel 54, tweede lid, Grondwet, in die zin dat ontzetting slechts mogelijk is bij rechterlijke uitspraak ter zake van een daartoe aangewezen strafbaar feit. In afwijking van artikel 54, tweede lid, Grondwet, bestaat thans die mogelijkheid evenwel ook voor strafbare feiten waarvoor slechts een vrijheidsstraf van minder dan een jaar kan worden opgelegd.

In de Wet op de economische delicten wordt daarentegen een enigszins andere methodiek gevolgd. Ingevolge artikel 6, tweede lid, juncto artikel 7, onder a, WED kan ontzetting van het kiesrecht als bijkomende straf worden uitgesproken bij de veroordeling ter zake van alle, ingevolge die wet strafbaar gestelde feiten; enige uitzondering daarop vormt artikel 6, derde lid, WED.

Dezelfde methodiek wordt gevolgd in het Wetboek van Militair Strafrecht; in artikel 35 daarvan wordt ontzetting van het kiesrecht in het algemeen mogelijk gemaakt ten aanzien van alle opzettelijk gepleegde misdrijven welke in het Wetboek zijn omschreven.

In de praktijk is ontzetting van kiesrecht het meest toegepast na de tweede wereldoorlog in het kader van de buitengewone rechtspleging. Het Besluit Buitengewoon Strafrecht (BBS) maakte ontzetting mogelijk bij de meeste veroordelingen op grond daarvan. Door het verloop van tijd is vervolging op grond van het BBS thans in feite alleen nog mogelijk ter zake van misdrijven bedoeld in artikel 27a van het Besluit met betrekking tot welk bij de Wet van 8 april 1971, artikel I, de verjaring ingevolge de artikelen 70 en 76 van het Wetboek van Strafrecht buiten werking werd gesteld.

Theoretisch is ontzetting van het kiesrecht ook nog mogelijk op grond van het Tribunaalbesluit. Het gaat daarbij om tuchtrechtelijke maatregelen; de artikelen 70 en 76 van het Wetboek van Strafrecht betreffende de verjaring zijn niet van toepassing. Weliswaar werden de tribunalen met ingang van 1 juni 1948 opgeheven, doch hun rechtsmacht ging over op enkele bij koninklijk besluit aangewezen kantongerechten (Wet overgang bijzondere rechtspleging; Stb. I 186). Het Tribunaalbesluit zelf werd niet ingetrokken zodat vervolging op grond daarvan theoretisch tot de mogelijkheden behoort; in de praktijk is sinds 1 januari 1952 geen recht meer op grond daarvan gedaan.¹

Welk criterium indertijd tot leidraad heeft gediend bij de keuze van de strafbare feiten in het Wetboek van Strafrecht waarbij ontzetting van het kiesrecht mogelijk werd gemaakt, valt niet meer na te gaan. Controversieel bij het ontstaan van het wetboek was vooral of de ontzetting dan wel onlosmakelijk verbonden diende te zijn aan de oplegging van bepaalde straffen dan wel verbonden diende te worden aan het begaan van bepaalde strafbare feiten.

Het motief voor het scheppen van een ruime mogelijkheid tot ontzetting van het kiesrecht in de Wet op de economische delicten blijkt daarentegen wel uit de wetshistorie. Beoogd werd daardoor, op indirecte wijze, het mogelijk te maken om personen, veroordeeld op grond van die wet, tevens uit te sluiten van benoeming in ingevolge de Wet op de Bedrijfsorganisatie (Stb. 1950, K 22) ingestelde publiekrechtelijke lichamen. De artikelen 5 en 75 van die wet stellen het bezit van actief en passief kiesrecht als voorwaarde voor benoembaarheid daarin.

Wat ook de keuze van de wetgever in vroeger tijd in dezen mag hebben bepaald, thans beantwoordt die keuze niet meer aan de gewijzigde opvattingen omtrent het kiesrecht. Dat verklaart tevens dat de ontzetting sinds 1945, afgezien van de toepassing in het kader van de bijzondere rechtspleging, vrijwel niet meer is uitgesproken.

Dat de wetgever in 1881 de ontzetting op ruime schaal mogelijk maakte is begrijpelijk voor een tijd waarin het kiesrecht nog slechts een (voor)recht was van een beperkte groep burgers. In een tijd waarin de grondwetgever het kiesrecht rangschikt onder de grondrechten dienen andere criteria het opleggen van ontzetting als straf te bepalen. De mogelijkheid tot ontzetting geheel uitsluiten heeft de grondwetgever evenwel, blijkens artikel 54, tweede lid, Grondwet, niet gewild.

Het kiesrecht vormt in een democratisch staatsbestel het belangrijkste middel van de burgers om invloed uit te oefenen op de samenstelling van de vertegenwoordigende organen en aldus, op middellijke wijze, mede

¹ A. D. Belinfante: «In plaats van bijtjesdag» (Assen 1978) blz. 477 en 604.

gestalte te geven aan de organisatie van de samenleving en de ontwikkeling daarvan. Als zodanig veronderstelt het bij de kiesgerechtigde een betrokkenheid van meer dan voorbijgaande aard bij en verantwoordelijkheid voor het wel en wee van de nationale samenleving en het functioneren van de democratie. De geleidelijke ontwikkeling en uitbreiding van het kiesrecht berust op het gegroeide inzicht dat die betrokkenheid en verantwoordelijkheid niet slechts bij een beperkte groep burgers op grond van kenmerken van persoonlijke welstand en maatschappelijke positie mag worden verondersteld, doch in beginsel bij alle Nederlanders moet worden aangenomen. Dit en de erkenning dat de democratie slechts kan functioneren als een ieder op gelijke, vreedzame wijze aan die betrokkenheid uiting kan geven, hebben aan het kiesrecht meer en meer een fundamenteel karakter gegeven, hetgeen de grondwetgever tot uiting brengt door het kiesrecht thans in het hoofdstuk inzake de grondrechten te regelen. De ruime mate waarmee de wetgever de rechter de mogelijkheid geeft om ontzetting van kiesrecht als bijkomende straf op te leggen, is met dat karakter niet langer in overeenstemming.

Dat neemt echter niet weg, dat waar strafbare gedragingen van een kiesgerechtigde een aan de Nederlandse Staat en samenleving vijandige houding impliceren en derhalve niet langer aan deze veronderstellingen wordt voldaan, de ontzetting van kiesrecht, gegeven de politieke gevolgen daarvan, ook nu nog een passende sanctie daarvoor kan zijn. Niet alleen de bescherming van de democratie, ook het respect voor andere kiesgerechtigden brengt dit mee. De ruime toepassing van de ontzetting, als straf of als maatregel, na de periode van de Duitse bezetting duidt op een duidelijke behoefte daaraan.

Op zichzelf kan bij vele strafbare feiten ontevredenheid over het staatsbestel en de wens om langs andere dan democratische weg daarin verandering te brengen, als motief een rol spelen. Gedacht kan worden aan vrijheidsberoving, het toebrengen van lichamelijk letsel of moord, in het kader van terroristische acties. In al die gevallen ontzetting mogelijk maken, kent aan het politieke motief van een misdrijf een meer dan gebruikelijk gewicht toe en maakt de ontzetting geheel afhankelijk van een persoonlijke waardering van die motieven door de rechter, hetgeen niet in overeenstemming lijkt met het fundamentele karakter van het kiesrecht. Nog afgezien van het feit dat dit meer tot uitbreiding dan tot beperking zou leiden van het aantal strafbare feiten waarbij ontzetting kan worden opgelegd en derhalve niet beantwoordt aan de in de motie van de leden Patijn, de Kwaadsteniet, Kappeyne van de Coppello en Waltmans, uitgesproken wens de grootst mogelijke terughoudendheid te betrachten bij de aanwijzing van delicten waarbij ontzetting van het kiesrecht door de rechter kan worden uitgesproken (Tweede Kamer, zitting 1979-1980, 14 223, nr. 29).

Er zijn echter strafbare feiten die naar hun aard een aantasting van het staatsbestel impliceren en noodzakelijkerwijs een aan de democratie en de nationale samenleving vijandige houding veronderstellen. Zo bevatten de eerste titels van boek twee van het Wetboek van Strafrecht een aantal bepalingen die in het bijzonder gericht zijn op de bescherming van de belangrijkste organen van de Staat. Met betrekking tot dergelijke strafbare feiten de rechter de mogelijkheid te laten de ontzetting van het kiesrecht op te leggen achten wij ook nu nog geheel in overeenstemming met de aard van het kiesrecht. Het dient daarbij dan evenwel te gaan om een voldoende ernstig feit, hetgeen tot uitdrukking komt in het vereiste van artikel 54, tweede lid, Grondwet, dat ontzetting slechts mogelijk is bij een veroordeling tot een onherroepelijke vrijheidsstraf van ten minste een jaar.

Op grond van deze overwegingen menen wij, dat de mogelijkheid tot ontzetting van het kiesrecht nog alleen dient te bestaan ten aanzien van strafbare gedragingen die naar hun wettelijke omschrijving een ernstige aantasting van de grondslagen van het Nederlandse staatsbestel betekenen.

De thans bestaande mogelijkheden van ontzetting op grond van de Wet op de economische delicten dienen in het licht van dat criterium te vervallen. Evenzo ligt een schrapping van deze mogelijkheid in de rede ten aanzien van de meeste strafbare feiten van het Wetboek van Strafrecht waarbij ontzetting thans mogelijk is. Dit is echter anders met betrekking tot een aantal in de eerste vier titels van boek II van het Wetboek van Strafrecht omschreven strafbare feiten en met betrekking tot enkel ambtsmisdrijven. In de artikelsgewijze toelichting wordt nader ingegaan op de strafbare feiten van het Wetboek van Strafrecht, ten aanzien waarvan een mogelijkheid tot ontzetting van het kiesrecht zou moeten blijven bestaan.

Toepassing van het voorgestelde criterium brengt mee, dat de in artikel 35 van het Wetboek van Militair Strafrecht verleende ruime bevoegdheid om tot ontzetting van het kiesrecht te veroordelen eveneens beperkt moet worden. De beperking dat de ontzetting niet kan worden uitgesproken dan bij een onherroepelijke veroordeling tot een vrijheidsstraf van tenminste één jaar zal automatisch voortvloeien uit de aanvaarding van het in het onderhavige wetsontwerp voorgestelde nieuwe derde lid van artikel 28 Sr. en van de wijziging van artikel 31 Sr. Ingevolge artikel 1 van het Wetboek van Militair Strafrecht gelden de bepalingen van het algemene strafrecht eveneens bij de toepassing van het militair strafrecht voor zover daarvan niet wordt afgeweken. Doch ook de strafbare feiten waarbij ontzetting kan worden uitgesproken zullen beperkt moeten worden. Met betrekking tot het Wetboek van Militair Strafrecht zijn evenwel reeds wijzigingsvoorstellen ingediend in verband met de herziening van het militair tuchtrecht en de afschaffing van de doodstraf (Tweede Kamer zitting 1980-1981, 16813 (R 1165), nr. 3). Het verdient de voorkeur de aanpassing van het wetboek op het punt van de ontzetting van het Kiesrecht in het kader van die wijziging te doen plaatsvinden. Te zijner tijd zal daartoe een nota van wijzigingen worden ingediend.

Gewezen werd reeds op het feit dat ontzetting van kiesrecht thans eveneens mogelijk is op grond van het Besluit Buitengewoon Strafrecht. Door het verloop van tijd betreft dit in feite alleen nog de strafbare feiten bedoeld in artikel 27a BBS: oorlogsmisdrijven en misdrijven tegen de menselijkheid, met betrekking tot welke geen verjaring mogelijk is. Ingevolge artikel 8 BBS kan bij een veroordeling ter zake van deze misdrijven eveneens de ontzetting uit het kiesrecht worden uitgesproken. Wij menen dat deze mogelijkheid gehandhaafd moet blijven, gezien de aard van de misdrijven waar het hier om gaat. Ingevolge artikel 2 BBS, dat de bepalingen van het gemene strafrecht van toepassing verklaart voor zover daarvan niet wordt afgeweken, zullen het voorgestelde nieuwe derde lid van artikel 28 Sr. en het gewijzigde artikel 31 Sr. ook de bevoegdheid van artikel 8 BBS beperken.

Theoretisch zou ook het Tribunaalbesluit aangepast moeten worden aan het bepaalde in artikel 54, tweede lid, Grondwet. De kans dat dit besluit in de toekomst nog zal worden toegepast is echter dermate gering, dat wij van mening zijn een dergelijke aanpassing niet te moeten voorstellen. Het ligt in de bedoeling dit besluit wanneer zich daartoe een geschikte gelegenheid voordoet, in te trekken. Het onderhavige wetsontwerp is daarvoor minder geschikt.

De Wet Oorlogsstrafrecht (Wet van 10 juli 1952, Stb. 408) bevat behalve bepalingen met betrekking tot de berechting van in geval van oorlog gepleegde misdrijven in de artikelen 4 tot en met 9 tevens een aantal strafbepalingen. Ten aanzien van de daarin omschreven strafbare feiten is thans niet de bevoegdheid voorzien van een veroordeling tot ontzetting van het kiesrecht; de wetshistorie biedt geen verklaring hiervoor. Wat hiervan ook het motief geweest moge zijn, toepassing van het voorgestelde criterium voor de aanwijzing van strafbare feiten, ten aanzien waarvan veroordeling tot ontzetting van het kiesrecht mogelijk moet zijn, brengt naar ons oordeel mee, dat die bevoegdheid ook voor deze feiten moet bestaan. Juist onder oorlogsomstandigheden wordt de saamhorigheid van

de bevolking en de politieke verbondenheid, die onder normale omstandigheden de basis voor het democratische staatsbestel vormen, zwaar op de proef gesteld. Wie zich onder die omstandigheden schuldig maakt aan de in de Wet Oorlogsstrafrecht omschreven strafbare feiten, kan er geen aanspraak op maken dat hij nadien zonder meer in politiek opzicht weer in de samenleving wordt opgenomen. Om die reden wordt een nieuw artikel 10a voorgesteld, dat de bevoegdheid verleent de ontzetting uit het kiesrecht uit te spreken bij veroordeling terzake van de in de artikelen 4 tot en met 9 van de Wet Oorlogsstrafrecht genoemde misdrijven. Ingevolge het bepaalde in artikel 2 van die wet, zullen het voorgestelde nieuwe derde lid van artikel 28 Sr. en het gewijzigde artikel 31 Sr. eveneens van toepassing zijn op deze bevoegdheid.

ARTIKELEN

Artikel I

Onderdeel A

Artikel 28, eerste lid, onder 3°, van het Wetboek van Strafrecht spreekt thans van het kiezen en de verkiesbaarheid bij krachtens wettelijk voorschrift uitgeschreven verkiezingen. In de literatuur over deze bepaling is naar aanleiding van de formulering «krachtens wettelijk voorschrift uitgeschreven verkiezingen» de vraag gerezen welke verkiezingen hieronder begrepen zijn. [Zie Noyon/Langemeyer/Rommelink «Het Wetboek van Strafrecht» (Gouda-Quint; 7e druk) deel I blz. 158 en Hazewinkel-Suringa/Rommelink «Inleiding tot de studie van het Nederlandse strafrecht» (Tjeenk-Willink, Groningen, 7e druk). blz. 597.] Gewezen wordt op het feit dat de periodieke verkiezingen voor algemeen vertegenwoordigende organen niet speciaal bij wet worden uitgeschreven. Daarnaast zijn er echter verkiezingen voor andere dan de algemeen vertegenwoordigende organen die eveneens op grond van wettelijke bepalingen worden uitgeschreven. Zo zou de huidige formulering ook betrekking kunnen hebben op de verkiezingen van leden van besturen van waterschappen.

In het licht hiervan is het wenselijk de tekst van artikel 28, eerste lid, onder 3°, te wijzigen ten einde deze zo nauw mogelijk te doen aansluiten bij de door de grondwetgever gebruikte bewoordingen. Artikel 54, tweede lid, Grondwet zelf spreekt van het kiesrecht; in artikel 4 van de Grondwet wordt een omschrijving gegeven wat hieronder moet worden verstaan. In de voorgestelde bewoording van artikel 28, eerste lid, onder 3°, is aangesloten bij die omschrijving. Onder «algemeen vertegenwoordigende organen» moet in dit verband verstaan worden de beide Kamers der Staten-Generaal, provinciale staten, de gemeenteraden en de algemeen vertegenwoordigende lichamen op gewestelijk of deelgemeentelijk niveau. Dat de opzetting van het kiesrecht krachtens het Wetboek van Strafrecht tot verkiezingen voor die organen beperkt is, sluit evenwel niet uit dat de wetgever in specifieke bepalingen een uitbreiding kan geven aan de rechtsgevolgen van de ontzetting. Dit is nu bij voorbeeld reeds het geval voor wat betreft de benoembaarheid in besturen van openbare lichamen ingesteld op grond van de Wet op de Bedrijfsorganisatie (Stb. 1950, K 22) alsook voor wat betreft de benoembaarheid in het bestuur van een Kamer van Koophandel, ingevolge het bepaalde in artikel 9, tweede lid, van de Wet op de Kamers van Koophandel en Fabrieken 1963 (Stb. 286).

Onderdelen B en C

Artikel 54, tweede lid, onder a, Grondwet bepaalt, dat slechts zij zijn uitgesloten van het kiesrecht die daarvan zijn ontzet bij onherroepelijke rechterlijke uitspraak houdende tevens een veroordeling tot een vrijheids-

straf van ten minste één jaar. De twee beperkingen, te weten dat er sprake moet zijn van een onherroepelijke uitspraak en dat de hoofdstraf een vrijheidsstraf van ten minste één jaar moet zijn, worden verwoord in een nieuw op te nemen derde lid van artikel 28 en een wijziging van artikel 31. De voorgestelde tekst voor artikel 28, derde lid, spreekt voor zichzelf.

Ingevolge artikel 31, tweede lid, gaat de bijkomende straf van ontzetting van het kiesrecht thans in op het moment dat de hoofdstraf ten uitvoer kan worden gelegd. Met tenuitvoerlegging behoeft derhalve niet in alle gevallen gewacht te worden totdat de rechterlijke beslissing waarbij de ontzetting wordt uitgesproken onherroepelijk is geworden. Een wijziging van het tweede lid van artikel 31 is derhalve nodig ten einde de tekst daarvan in overeenstemming te brengen met het bepaalde in artikel 54, tweede lid. Grondwet, ingevolge hetwelk de uitsluiting van het kiesrecht eerst plaatsvindt na het onherroepelijk worden van de veroordeling.

Onderdelen D tot en met H

In de onderdelen D tot en met H zijn de wijzigingen van het Wetboek van Strafrecht vervat, die voortvloeien uit de toepassing van het voorgestelde criterium. De strafbare feiten ten aanzien waarvan thans een veroordeling tot ontzetting van kiesrecht mogelijk is, zijn daaraan getoetst, hetgeen het volgende resultaat oplevert.

In de artikelen 92–103 Sr. en 105 worden achtereenvolgens een aanslag tegen de Koning of de regent, tegen de Staat of tegen de regeringsvorm, geweld tegen de ministerraad, bevordering van oorlog tegen Nederland, steun aan een omwenteling, schending van staatsgeheimen, steun aan een potentiële of daadwerkelijke vijand van Nederland en oplichting van de krijgsmacht in tijd van oorlog, behandeld. Ingevolge artikel 106 kan degene die ter zake van één van deze feiten wordt veroordeeld tevens worden ontzet van het kiesrecht. Aangezien het bij al deze strafbare feiten gaat om een ernstige aantasting van fundamenteën van het Nederlands staatsbestel en de veiligheid van de Nederlandse staat menen wij dat deze mogelijkheid ook voor de toekomst gehandhaafd moet blijven.

In de artikelen 108, 109 en 110 worden de aanslag op de echtgenoot van de Koning, op de vermoedelijke troonopvolger en op diens echtgenoot, alsmede iedere andere feitelijke aanranding van de Koning, de regent en de hiervoor genoemde leden van de koninklijke familie behandeld. Artikel 114, eerste lid, opent de mogelijkheid om in die gevallen tevens ontzetting van het kiesrecht uit te spreken. Dit is duidelijk als het delict de Koning zelf betreft. Echter ook van de andere in deze artikelen genoemde personen geldt, dat zij verweven zijn met het Nederlandse staatsbestel als constitutionele monarchie. Bij alle hier bedoelde strafbare feiten is daarom sprake van een inbreuk op dit staatsbestel en van een daaraan vijandige houding. Wij stellen dan ook voor de mogelijkheid van ontzetting ook in deze gevallen te handhaven.

Bij een aanslag op of feitelijke aanranding van de persoon van een bevriend staatshoofd, zoals bedoeld in de artikelen 115 en 116 Sr. gaat het weliswaar niet om een aantasting van fundamenteën van het Nederlands staatsbestel, toch kan een dergelijke daad dusdanig ernstige gevolgen hebben voor de internationale betrekkingen en de veiligheid van Nederland, dat ons inziens ook bij veroordeling ter zake van deze feiten ontzetting van het kiesrecht mogelijk moet blijven.

De bepalingen van boek 2, titel IV van het Wetboek van Strafrecht zijn gericht op de bescherming van de vertegenwoordigende organen (de artikelen 121–124) en op het tegengaan van fraude en verstoringen bij verkiezingen (de artikelen 125–129). Dat het functioneren van de Staten-Generaal, provinciale staten en de gemeenteraad tot de fundamenteën van de democratie behoren behoeft geen betoog; aantasting daarvan dient ook in de toekomst met ontzetting van het kiesrecht te kunnen worden bestraft.

Minder voor de hand liggend is dit ten aanzien van de strafbare feiten omschreven in de artikelen 125–129. Het ongestoord verloop in het algemeen van vrije en geheime verkiezingen behoort ongetwijfeld tot de basis van de democratie. Niet kan echter worden gesteld, dat door een individueel geval van fraude of verstoring die basis wezenlijk wordt aangetast. De in verhouding met andere, hiervoor genoemde, strafbare feiten lage maximumstraf die de wetgever daarvoor aangeeft, is in overeenstemming met deze overweging. Enkel op grond van die lage strafmaat zou voor een aantal van de in de artikelen 125–128 omschreven strafbare feiten reeds geen ontzetting van het kiesrecht kunnen worden opgelegd. Alleen bij het in artikel 129 omschreven misdrijf, het vrijdelen van een stemming of het vervalsen van de uitslag daarvan, gaat het niet langer om een individueel geval van fraude of verstoring. Ons inziens dient de mogelijkheid om ten aanzien van de in de artikelen 125–129 bedoelde strafbare feiten de ontzetting van het kiesrecht uit te spreken, alleen voor de strafbare feiten omschreven in artikel 129 behouden te blijven.

Behalve met betrekking tot deze in de eerste vier titels van boek II van het Wetboek van Strafrecht omschreven misdrijven, dient de mogelijkheid van ontzetting van het kiesrecht ook gehandhaafd te blijven met betrekking tot een drietal ambtsmisdrijven, omschreven in titel 28 van boek II. De meeste in het Wetboek van Strafrecht omschreven ambtsmisdrijven betreffen gevallen van misbruik van de ambtelijke positie of het opzettelijk niet voldoen aan ambtsplichten. Hoewel de moderne staat in sterke mate afhankelijk is van het naar behoren functioneren van het ambtelijk apparaat, kan niet gesteld worden dat ieder ambtsmisdrijf noodzakelijkerwijze een aantasting van de grondbeginselen van het staatsbestel met zich meebrengt. Ook nu kan slechts ter zake van een beperkt aantal ambtsmisdrijven ontzetting van het kiesrecht worden uitgesproken. Desalniettemin zijn er enkele ambtsmisdrijven van dusdanig karakter, dat gesteld kan worden dat het plegen daarvan een aantasting van de grondbeginselen van de Staat impliceert. Bedoeld zijn de strafbare feiten omschreven in de artikelen 355, 357 en 358. Artikel 355 ziet op de gevallen dat door de hoogste daarvoor verantwoordelijke ambtsdragers opzettelijk geen of onjuiste uitvoering wordt gegeven aan de wetten en regels dan wel medewerking wordt verleend aan met de Grondwet of de wet strijdige besluiten en beschikkingen. De artikelen 357 en 358 beogen de constitutionele verhouding tussen de krijgsmacht en het burgerlijk bestuur te waarborgen.

Met betrekking tot de in deze drie artikelen omschreven strafbare feiten dient ons inziens de mogelijkheid van ontzetting van het kiesrecht te bestaan. Weliswaar voorziet het Wetboek van Strafrecht die mogelijkheid thans niet met betrekking tot de in de artikelen 357 en 358 bedoelde strafbare feiten. De daaraan ten grondslag liggende norm is echter zo wezenlijk voor het functioneren van het staatsbestel dat wij menen, op grond van het gekozen uitgangspunt, dit voor de toekomst wel mogelijk te moeten maken.

Ten aanzien van andere de ambtsmisdrijven van boek II, titel 28, van het Wetboek van Strafrecht achten wij de mogelijkheid van ontzetting van het kiesrecht niet langer gerechtvaardigd en wordt derhalve schrapping voorgesteld. De wijziging in onderdeel F van artikel 355 is slechts van redactionele aard; in het nieuwe eerste lid van artikel 380 wordt eveneens naar artikel 355 verwezen.

Het Wetboek van Strafrecht voorziet de mogelijkheid van ontzetting van het kiesrecht thans verder nog in de artikelen 177 (omkoping van een ambtenaar), 178 (omkoping van een rechter), 207 (meineed), 215 (valsheid in muntspeciën en munt- en bankbiljetten), 244 (valsheid in zegels en merken), 235 (valsheid in geschriften), 236 (verduistering van staat), 237 (bigamie), 251 (misdrijven tegen de zeden), 286 (misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid), 299 (misdrijven tegen het leven gericht), 305 (mis-handeling), 313 (diefstal), 315 (gekwalificeerde stroperij), 320 (afpersing en afdreiging), 325 (verduistering), 339 (bedrog) 349 (benadeling van schuldeisers en rechthebbenden), 415 (zeeroof en mouterij) en 417ter (heling). Ons inziens zou in al deze gevallen die mogelijkheid geschrapt moeten worden.

Artikelen II, III en IV

De overige artikelen behoeven na de toelichting in het algemeen deel van deze memorie geen nadere toelichting.

De Minister van Justitie,
F. Korthals Altes

De Minister van Binnenlandse Zaken,
J. G. Rietkerk